

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BORARO (P3)

2017

MEMORANDAMO

MATSHWAO: 100

Memorandamo ona o na le maqephe a 13.

KAROLO YA A: MOQOQO**Dintlha tsa tataiso ya ho tshwauwa ha meqoqo:**

- Pampiri ena ke ya boiqapelo mme boiqapelo ba mohlalobuwa bo ka sehloohong, ebile bo bapala karolo ya bohlokwahadi haholo.
- Mohlahlobuwa o kgetha sehlooho seo a bonang se mo lokela, seo a nang le boitsebelo ka sona kapa seo a bonang a ka kgona ho ngola ka boiqapelo ka sona.
- Ditaba tsa moithuti (leha ebile e le boiqapelo) di lokela ho ikamahanya le sehlooho ka hohlehohle mme a se polele ka thoko ho seotlo.
- Motshwayi o lokela ho lekanyetsa ditaba tsa mohlalobuwa ho ya kamoo di tsepameng sehloohong kateng, mme a abe matshwao a sebedisa ruburiki makgetheng a ho lekanyetsa mmoho le ditlhaloso tsa bokgoni ruburiking.

1.1 Mohale o tswa maroleng. Moqoqo o hlalosang/wa phetelo (Descriptive/narrative)

Moqoqong ona mohlalobuwa o qala ka ho hlalosa tsela eo motho a e tsamayang kapa mathata ao a fetang ho ona ha e tla ba mohale (a ka tsamaya a nehelana ka mehlala mona le mane moo a phetang tsa bophelo ba motho ya itseng). A ka tiisa ka ho pheta pale kapa dipalenyana tsa batho ba itseng. A ka hlalosa kamoo tshotleho le mathata di ahang le ho betla motho kateng. Mohlahlobuwa a bontshe kutlwisiso e hlakileng ya maele ana.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

- mohlalobuwa a ka hlalosa maemo a neng a sa jese ditheohelang a bophelo ao mohale/motho ya itseng a ileng a iphumana a le ho ona pele e e ba mohale;
- a ka pheta kapa a hlalosa ketsahalo/palenyana e ileng ya etsahala e nnetefatsang maele ana;
- a ka qoqa ka maikutlo ao a bileng le ona ha a bona mohale eo a hlwa leri e mo lebisang tlhorong ya bophelo;
- a ka pheta le ho hlalosa tjantjello eo a bileng le yona ka mora ho inkela malebela mohaleng eo;
- a ka qoqa ka seo a ileng a ithuta sona ka bophelo ba mohale eo;
- ha a phethela a ka kgothaletsa baithuti ba bang ho hahamalla pele le ha maemo a ka hlobaetsa jwang kapa jwang.

[50]**1.2 Lentswe ha se monwana, ha le kgutle. Moqoqo wa phetelo/moqoqo o hlalosang (Narrative/descriptive)**

Moqoqong ona o mohlalobuwa o pheta pale kapa ketsahalo eo a ileng a e etsa/ya etswa ho yena ke motho e mong. Moqoqo o ka ngolwa ho tswa ntlhakemong efe kapa efe. Moqoqong ona mohlalobuwa o hlalosa hore ha motho a buile mantsewe a itseng a mabe, a ke keng a kgona ho a hlakola kateng ha morao.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

- mohlalobuwa a qoqe a phete palenyana/ketsahalo eo a ileng a e etsa kapa ya etswa ke motho e mong ho yena kapa ho e mong moo a kileng a bua mantsewe a mabe ho motho e mong kapa batho ba bang mme ha morao a kgutle ho tla inyatsa;

- a qoqe mme a hlakise seo yena kapa motho e mong a neng a se buile ho motho eo kapa batho bao se seng setle;
- a qoqe a bontshe kamoo a ileng a leka ho itshola ho motho eo kapa batho bao kateng;
- a boele a bontshe kamoo ho leng thata kateng ho kgutlisa lentswe/ mantswe a builweng kateng;
- a ka qoqa le ho eletsa ba bang ka ho inahanisisa ka tshwanelo le ho laola maikutlo a bona pele motho a ka bua ha a halefile.

[50]

1.3 **Ka tla ka ikenya tshotso dinaleng mohlang oo. Moqoqo wa phetelo (Narrative)**

Moqoqong ona mohlalobuwa o pheta pale kapa diketsahalo tse etsahetseng. Moqoqo o ka ngolwa ho tswa ntlhakemong efe kapa efe.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

- mohlalobuwa a ka qoqa a pheta ketsahalo e entsweng ke yena;
- a ka qoqa mme a hlakisa hore o ne a le hokae le bomang ha ho tla etsahala ketsahalo eo;
- a qoqe le ho hlakisa kamoo ketsahalo eo e etsahetseng le kamoo e ileng ya lebisana mathateng kateng;
- a ka qoqa mme a hlalosa ditlamorao tsa ketsahalo eo;
- a ka phethela ka ho hlakisa maikutlo a hae le ho itshola ka ketsahalo eo le ho lemosa setjhaba kotsi ya seo.

[50]

1.4 **Baithuti ba Kereiti ya 12 ba lokela ho hlophisetswa bodulo sekolong selemo sohle ho ba phemisa dintho tse ngata tse ba sitisang ho ithuta. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona. Moqoqo wa kgang (Argumentative)**

Moqoqong ona mohlalobuwa o lokela ho bontsha ntlhakemo ya hae kapa mohopolo oo a sekamelang ka ho wona mabapi le sehlooho. O lokela ho hlakisa lehlakore le ho le ntshetsa pele, mme a le tshehetsa le ho le sireletsa ka dintlha tse utlwahalang tse kgodisang le ho kgolweha. Ntlhakemo ya mohlalobuwa e lokela ho hlaka ka nako tsohle.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

Mohlalobuwa a ka qala ka ho hlalosa hore ho na le dikolo tse ding tse nang le bodulo moo baithuti ba ka dulang, mme a boele a hlalose hore tse ding tsa dikolo ha di na bona bodulo boo. A ka qoqa ka tse ka etswang ho hlophisetsa baithuti hore ba kgone ho dula dikolong tse jwalo.

Mabaka a dumellanang le hore baithuti ba lokela ho hlophisetswa bodulo sekolong selemo sohle.

- mohlalobuwa a ka dumellana le hore baithuti ba hlophisetswe bodulo sekolong selemo sohle hore ba tle ba kgone ho phema ho lahlehelwa ke nako ya ho ithuta;
- a ka qoqa ka kamoo ba ka phemang ho tsamaya le metswalle kateng nakong eo ba lokelang ho ithuta ka yona, ha ba ntse ba dula sekolo moo;

- a ka qoqa ka kamoo ba tlang ho ba le nako e lekaneng ya ho ithuta kateng hobane ba tla be ba phehelwa, mme seo se ba fa nako e ngatanyana ya dibuka tsa bona.
- a ka qoqa ka kamoo ba tlang ho thusana kateng le baithuti ba bang ha ba na le bothata ba thuto e itseng;
- a ka qoqa ka kamoo ba tlang ho qoba ho shebella thelebeshene e ka ba sitisang ho etsa mosebetsi wa bona wa sekolo kateng;
- a ka dihela dikgala ka ho bontsha kamoo ho dula sekolong ho ka ba neheng sephetho se setle ditlhabong tsa mafelo a selemo kateng;

Mabaka a hananang le hore baithuti ba lokela ho ho hlophisetswa bodulo sekolong selemo sohle.

- Mohlahlobuwa a ka hanana le hore baithuti ba hlophisetswe bodulo sekolong kaha sena e ka ba tshita e kgolo sekolong ho hlophisa hore bodulo bo loketseng bo be teng sekolong moo;
- a ka qoqa le kamoo sena e ka bang tshita e kgolo ho batswadi kaha ba ka nna ba haellwa ke ditjhelete le ditlhoko tse ding tse tla hlokeha ha bana ba dula dikolong;
- a ka qoqa ka hore baithuti ba tla be ba kopane le bana ba tswang malapeng a fapaneng hoo ba ka qetellang ba ithutile mekgwa e mebe ya bana bao.
- a ka qoqa ka kamoo ba tla beng ba le tlasa taolo ya batho bao e seng batswadi ba bona, hoo ba ka qetellang ba ba tella ba sa ba hlomphe ebile ba itaola;
- a ka qoqa ka boitshwaro ba ba bang ba baithuti bo tlang ho hlepha ha ba dula hole le malapeng;
- a ka qoqa ka kamoo ba bang ba baithuti ba ka sebedisang monyetla ona hampe kateng ka ho itahlela ka setotswana dikamanong tsa marato le baithuti ba bang;
- a ka qoqa ka kamoo ba bang ba baithuti ba ka iphumanang ba pepesehile habohlolo kaha ba tla be ba hloka tse ding tsa dintho tseo baithuti mmoho le bona ba nang le tsona;
- a ka phethela ka ho bontsha hore ho dula sekolong ha ho na tiisetso ya hore ngwana o ithuta ho feta ha a le lapeng.

[50]

1.5 Motswalle a ka o thusa hape a ka o dihela. Moqoqo o sa tshhetseng lehlakore (Discursive)

Mofuteng ona wa moqoqo mohlahlobuwa o sekaseka sehlooho a tadimme mahlakore a mabedi a sehlooho, mme a a buelle ka ho lekana. Mohlahlobuwa a lekole mahlakore ka bobedi a sehlooho, ebe o nehelana ka dintlha tsa hae, a sa tshetse lehlakore lefe kapa lefe. A hlalose maemo ao ho ona motswalle a ka mo thusang ho ona, a be a hlalose a mang maemo ao ho ona motswalle a ka mo dihelang. Moqoqo ona ha o nke lehlakore, mme sepheo sa wona ke ho nehelana ka maikutlo mahlakoreng ka bobedi a taba ka ho lekana.

**Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:
Maemo ao ho ona motswalle a ka o thusang.**

- mohlahlobuwa a ka hlalosa hore motswalle ke motho ya jwang;

- a ka qoqa ka kamoo motswalle a ka o thusang ha o le mathateng kateng;
- a ka qoqa ka kamoo motswalle a ka o fang dikeletso tse ntle mabapi le mathata ao o tobaneng le wona kateng;
- a ka qoqa ka kamoo batho ba ka abelanang maikutlo le metswalle ya bona kateng;
- a ka qoqa a bontsha hore motswalle a ka o hlokomedisa mamena le maraba ao dira di o tjhehelang wona;
- a ka phethela ka ho hlalosa bohlokwa ba hore motho a be le motswalle wa hlooho ya kgomo.

Maemo ao ho ona motswalle a ka o dihelang.

- mohlahlobuwa a ka qoqa ka hore motswalle a ka o dihela ka ho o neha dikeletso tse fosahetseng;
- a ka qoqa a bontsha kamoo motswalle wa hao a ka o honohelang ha o atleha kateng;
- a ka bontsha le hore motswalle a ka o ntsha kotsi ha bobebe kaha a tseba makunutu a hao kaofela;
- a ka qoqa a bontsha kamoo motswalle a ka sebedisanang le dira tsa hao kateng ho o diha kapa ho o etsa hampe;
- a ka phethela ka ho lemosa babadi ba hae hore ba se ke ba tshepa metswalle ka ho phethahala.

[50]

1.6 **Diphoso tsa ka tsa maoba di ntlhalefisitse kajeno! Moqoqo wa boimamelo/o tebisang maikutlo (Reflective)**

Ke moqoqo wa boimamelo kapa oo mongodi a tebisang maikutlo a hae hodima diphoso tseo a kileng a di etsa mme a ithuta ho itseng ho tsona.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

- mohlahlobuwa a ka bua ka diphoso tseo a kileng a di etsa;
- a ka qoqa ka diketsahalo tse neng di etsahala tseo a ileng a ikenya ka hara tsona empa di sa mo lokela;
- a ka qoqa ka mabaka ao ka wona a neng a itahlela ka hara diketsahalo tseo;
- a ka totobatsa maikutlo a hae mabapi le diphoso tseo a di entseng mmoho le ditlamorao tsa tsona;
- a ka qoqa ka kamoo diphoso tseo di mo ammeng le ho mo hlalefisa kateng;
- a ka phethela ka ho bontsha takatso ya hae ya hore e ka diphoso tsa hae tsa maoba di ka kgutlela morao, le hore di se etsahale hape, mme a kgothatse ba bang ho ithuta diphosong tseo tsa hae.

[50]

1.7 **Setshwantsho sa 1.7.1 le sa 1.7.2:**

- Moqoqong ona mohlahlobuwa o boha setshwantsho, mme o iqapela sehlooho a itshetlehile ka mohopolo wa sehlooho o qholoditsweng ke setshwantsho seo a se kgethileng.
- Moqoqo ona eka ba mofuta ofe kapa ofe mme o ka ngolwa ho tswa lehlakoreng lefe kapa lefe, ho latela moelelo oo a o fumanang ka setshwantsho.

[50]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A:

50

KAROLO YA A: MOQOQO**Ditaelo ho motshwayi:**

- Mohlahlobuwa o lokela ho ngola ka sehlooho SE LE SENG FEELA karolong ya A, mme a ngole ka dihlooho TSE PEDI karolong ya B.
- Karolo ka nngwe e na le ruburiki ya yona.
- Sebedisa diruburiki tseo o di fuweng bakeng sa ho tshwaya tema ka nngwe.
- Mohlahlobuwa a etse moralo bakeng sa tema ya hae.
- Ha mohlahlobuwa a **tswile lekoteng** moqoqong, etsa tsena tse latelang:
  - Mohlahlobuwa a Abelwe matshwao bakeng sa dikahare ho fella kगतong ya pele feela.
  - Mohlahlobuwa a Abelwe matshwao bakeng sa tshebediso ya puo ho fella kगतong ya pele feela.
  - Mohlahlobuwa a Abelwe matshwao bakeng sa sebopeho ho fella kगतong ya pele feela.
  - Mohlahlobuwa a etse moralo bakeng sa tema ya hae: Motshwayi a lekole dintlha (mehopolo ya sehlooho le e e tshehetsang) ho bona kamoo e lebisang tlhahisong ya diratswana le tema yohle kateng.

Tataiso bakeng sa ho tshwaya moqoqo:

Sehella lentswe kapa polelo e fosahetseng mola, o be o bontshe mofuta wa phoso hodima lentswe/polelo ka ho sebedisa matshwao ana a latelang:

- / bakeng sa ho arola mantswa a ngotsweng a kopantswe empa a lokela ho arolwa;
- , + bakeng sa ho kopanya mantswa a arohantsweng empa a ngolwa a kopane;
- mn** bakeng sa mongolo (*orthography*) o fosahetseng;
- mp** bakeng sa mopeleto o fosahetseng;
- mt** bakeng sa tshebediso ya matshwao a puo a fosahetseng kapa moo ho hlokehang letshwao la puo;
- p** bakeng sa puo e sa sebediswang ka nepo kapa ka tshwanelo/tlwaelo;
- ^ bakeng sa lentswe kapa karolwana ya lentswe e siilweng dipakeng tsa mantswa a mang;
- // bakeng sa ho arola diratswana;
- ↑↓ bakeng sa ha a lobokantse dintlha.

ELA HLOKO:

- Sebedisa ruburiki ena e latelang ka nako tsohle ha o lekanyetsa meqoqo.
- Matshwao a 0–50 a arotswe ho ya ka dikgato tse 5 tsa ditlhaloso tsa phihlello.
- Lekgetheng la Dikahare, Puo le Setaele, tlhaloso e nngwe le e nngwe ya phihlello e arotswe habedi ho hlahisa *boemo bo hodimo* le *boemo bo tlase*; boemo bo bong le bo bong bo na le tlhaloso ya bona.
- Lekgetha la Sebopeho lona ha le a arolwa ka bokgoni bo nang le boemo bo hodimo le bo tlase.

SENOTLOLO SA HO TSHWAYA:

Makgetha a tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare le Moralo	30	DM =
Puo le Setaele le Tokiso ya diphoso	15	PST =
Sebopeho	05	Seb =
Matshwao ohle	50	

KAROLO YA A: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO – (MATSHWAO A 50) SESOTHO PUO YA LAPENG (HL) - SLKT

Makgetha a ho lekanyetsa		Phihlello e babatsehlang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
DIKAHARE LE MORALO Tshekatsheko ya sehlooho: tlhophiso ya mehopolo le dintlha, kelohlolo ya baamohedi ba ditaba, maikemisetso le maemo Matshwao a: 30	Boemo bo hodimo	28–30 -Nehelano e bontshang kutlwisiso e babatsehlang ya sehlooho e supang bokgoni bo ikgethang -Mehopolo e bontsha boqhetseke, e phepetsa monahano, mme ke e sutsitseng -E hlophisitse hantle ka tsela e ikgethang/ babatsehlang, mme e momahane ka tshwanelo ho kenyeditswe selelekela, mmele le qetelo	22–24 -Nehelano e ralehileng hantle haholo -Mehopolo e tsamaellana le sehlooho ka botlalo, e a kgahlisa mme e na le bopaki ba mehopolo e sutsitseng -O hlophisitse hantle haholo ka tsela e ikgethang, mme o momahane ka tshwanelo ho kenyeditswe selelekela, mmele le qetelo	16–18 -Nehelano ke e kgotsofatsang ditlhokeho -Mehopolo e momahane ka tsela e kgotsofatsang le e kgodisang -O hlophisitse ka tsela e utlwisehang, mme o momahane ka tshwanelo ho kenyeditswe selelekela, mmele le qetelo	10–12 -Nehelano e momahane mona le mane -Mehopolo ke e seng ya boiqapelo, mme e sa hlakang -Ho na le bopaki bo seng bokae ba tlhophiso le momahano ya nehelano	4–6 -Nehelano e tswile lekoteng ho hang -Mehopolo ke e sa tsepamang e dubakaneng -Ha e utlwahale, mme dintlha di a phetakakwa -Ha e a hlophiswa ka tshwanelo le momahano ha e yo
	Boemo bo tlase	25–27 -Mosebetsi o tswileng matsoho le ha o haellwa ke dintlha tse ikgethang tsa moqoqo o babatsehlang -Mehopolo ke e sutsitseng mme e bontsha boqhetseke -O hlophisitse hantle ka tsela e bontshang bokgoni, mme o momahane ka tshwanelo ho kenyeditswe selelekela, mmele le qetelo	19–21 -Nehelano e radiilweng hantle -Mehopolo ke e loketseng, mme e thahasellisang -O hlophisitse hantle ka tsela e ikgethang, mme o momahane ka tshwanelo ho kenyeditswe selelekela, mmele le qetelo	13–15 -Nehelano e a kgotsofatsa le ha e sa hlaka mona le mane -Mehopolo e momahane le ho kgodisa ka tsela e mahareng -Ho na le tlhophiso le momahano e itseng ho kenyeleditswe le selelekela, mmele le qetelo	7–8 -Nehelano boholo e tswile lekoteng -Mehopolo ha e a momahana ka tshwanelo, mme e a lahlehisa -Nehelano ha e na bopaki ba tlhophiso le momahano	0–3 -Boiteko ha bo yo ba ho arabela sehlooho -Mehopolo e tswile lekoteng ka ho phetahala, ha e a nepahala -Nehelano ha e a tsepama sehloohong, mme e dubakane
PUO, SETAELE LE TOKISO YA DIPHOSO Sehlo, rejiisetara, setaele, tlolontswa ke tse lokelang sepheo/tshusumetso le maemo; Kgetho ya mantswe Tshebediso ya puo le tlwaelo, matshwao a ho bala le mopeleto Matshwao a: 15	Boemo bo hodimo	14–15 -Sehalo, rejiisetara, setaele le tlolontswa di loketse sepheo ka tsela e babatsehlang baamohedi ba ditaba mmoho le maemo -Tshebediso ya hae ya puo e a ikgetha, mme e bontsha boitshupo ka tsela e tsotshang -O sebedisitse sehalo se matla, mme se susumetsang ka tsela e ikgethang -O batla o hloka diphoso tsa puo le tsa mopeleto -O radiilwe ka bokgoni bo tsotshang	11–12 -Sehalo, rejiisetara, setaele le tlolontswa di loketse sepheo, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo haholo -Tshebediso ya puo e matla, mme ho sebedisitse sehalo se loketseng ka nako tsohle -Bohlo ba mosebetsi ha o na diphoso tsa tshebediso ya puo le mopeleto -O radiilwe hantle ka tshwanelo	8–9 -Sehalo, rejiisetara, setaele le tlolontswa di loketse sepheo, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo -Tshebediso ya puo ke e loketseng, mme e fetisa moelelo ka tshwanelo -Puo ya bonono ke e loketseng, mme e sebedisitse ka tshwanelo -Sehalo se sebedisitse ka tshwanelo -O radiilwe ka tsela e mahareng feela	5–6 -Sehalo, rejiisetara, setaele le tlolontswa ha di a lokela sepheo, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo -Puo e sebedisitse feela ka tsela ya motheo -Sehalo mmoho le moelelo o hlalishang ke tema ke tse sa lokelang -Ho sebedisitse tlolontswa ya motheo feela	0–3 -Puo e sebedisitse hantle ha se e utlwisehang -Sehalo, rejiisetara, setaele le tlolontswa ha di a lokela baamohedi ba ditaba, sepheo le maemo -Tshebediso ya tlolontswa e haellang haholo hoo nehelano e sa utlwisehang
	Boemo bo tlase	13 -Tshebediso ya puo ke e nepahetseng, mme e susumetsang sehalo sa tema -O batla o hloka diphoso tsa puo le tsa mopeleto -O radiilwe ka bokgoni bo tsotshang	10 -Tshebediso ya puo ke e sefutho, mme e loketseng maemo -Sehalo ke se matla, mme se loketseng -Ho na le diphoso tse seng kae tsa puo le tsa mopeleto -O radiilwe hantle	7 -Tshebediso ya puo ke e kgotsofatsang le ha ho na le ho sa tsamaellane mona le mane -Kakaretso sehalo ke se loketseng le ha puo ya bonono e le e haellang	4 -Puo ke ya motheo feela, mme e sebedisitse ka tsela e haellang -Popeho ya dipolelo ke e tshwanang e se nang motswako -Tlolontswa e haella haholo feela	
SEBOPEHO Makgetha a tema: popeho ya dipolelo le kgodiso ya diratswana le bolele ho hlokehang Matshwao a: 5		5 -Kgodiso ya sehlooho ke e babatsehlang -Katoloso ya dintlha ke e ikgethang -Dipolelo le diratswana di bopilwe ka tsela e ikgethang	4 -Dintlha ke tse loketseng, mme tse hodisang sehlooho -Momahano e bopilwe ke e supang bokgoni -Dipolelo le diratswana di loketse nehelano, mme di fapafapanngwa ka tshwanelo	3 -Dintlha tse loketseng di hodisa sehlooho ka tsela e mahareng -Dipolelo le diratswana di bopilwe ka tsela e mahareng -Moqoqo o ntse o hlalisha moelelo	2 -Tse ding tsa dintlha ke tse utlwahalang -Dipolelo le diratswana di na le diphoso -Moqoqo o a utlwisiseha le ha o le diphoso	0–1 -Dintlha tsa bohlokwa di a haella -Dipolelo le diratswana tse hlalishang ke tse fosahetseng -Moqoqo ha o na moelelo o lebeletsweng

KAROLO YA B: DITEMA TSA KGOKAHANANO**POTSO YA 2****2.1 Lengolo la setlwaedi/setswalle****Sebopeliso**

- Aterese e nngwe, ya mongodi mme e ngolwa e qala hodimo bohareng ba leqephe ho tloha tsohong le letshehadi ho ya ho le letona. Ha mohlahlobuwa a ngotse aterese le letsatsi/la mohla di arohane kapa di kopane, ho se be le kotlo eo a e fuwang;
- Aterese e ngolwa ka mokgwa wa boloko; ha ho ngolwe matshwao a puo, ntle le ha ho sebedisitswe aterese ya lebokoso la poso.
- Aterese ya moamohedi (ya ngollwang) ha e hlahiswe mofuteng ona wa lengolo;
- Ka mora la mohla ho tloha mola, ebe ho tla tumedisiso; yona e ngolwa ka tsohong le letshehadi, haufi le moo leqephe le qalang. Hlokomela hore ha ho ngolwe letshwao la puo ka morao ho tumedisiso;
- Seratswana sa selelekela se lokela ho ba sekgutshwanyane, mme se omele ditaba kapa se totobatse sepheo sa lengolo;
- Mmele wa lengolo o ahwe ka diratswana tse seng kae; di ka ba tharo kapa ho feta, mme mona ke moo ya ngolang a nontshang taba tsa hae tse mabapi le sehlooho sa lengolo;
- Qetelo ya lengolo ke e kgutshwane ka tlwaelo, mme e phethela ditaba;
- Lengolong la setlwaedi ha ho hlokehe hore o ngole sefane/fane ya hao, mme ha o ngolla motswalle o ka nna wa qetella ha monatjana ka tsela eo le bitsanang ka yona mohlala: mokgotsiao, ntjamme jj.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

- Mohlahlobuwa a ka ngola ka sepheo sa lengolo e leng ho thoholetsa motswalle wa hae ha a ile a pholosa bana ba moahisane ha ntlo ya bona e ne e batla e nkwa ke morwallo;
- a ka ngola a hlalosa hore hoja e se be ka motswalle wa hae, ho ka be ho bile teng tlokotsi;
- a ka ngola a eletsa hore motswalle a nne a tswela pele ho thusa le ba bang batho.

[25]**2.2 Puo**

Puo e etswa ka sepheo sa ho leboha ditho tsa kereke ka ho nehelana ka dieta baneng ba hlohang.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

- Mohlahlobuwa, jwalo ka sebui a lebohe ho fuwa sebaka sa ho etsa puo;
- a totobatse sepheo sa ho nehelana ka puo eo, e leng ho leboha ditho tsa kereke ka ho nehelana ka dieta baneng ba hlohang;
- a ka bua ka molemo oo bana ba bang ba hlohang ba tlang ho o una ka mpho eo e babatsehang;
- a ka phethela puo ya hae ka ho ba kgothatsa ho tswela pele ka mosebetsi oo wa bona o babatsehang.

[25]

2.3 Lenanetsamaiso le metsotso ya kopano

Mohlahlobuwa o lokela ho ngola mofuta wa kopano, sebaka, letsatsi le nako eo kopano e neng e tshwerwe ka lona.

Lenanetsamaiso

1. Pulo le kamohelo
2. Tlhomamiso ya kopano
3. Ditho tse teng le tse siyo
4. Metsotso ya kopano e fetileng
5. Ditaba tse tswang metsotsong
6. Dintlha tse ntjha mabapi le mokete wa botjhaba
  - Letsatsi la mokete
  - Bamemuwa ba lokelang ho mengwa
  - Dijo tse tla phehwa
  - Moaparo o lokelang ho aparwa mohlang oo
7. Kgetho ya letsatsi la kopano e latelang
8. Kwalo

Metsotso ya kopano**Pulo le kamohelo**

Mohlahlobuwa o lokela ho ngola lebitso la motho ya butsenseng kopano le ho amohela ditho tse teng kopanong.

Ditho tse teng le tse siyo

Mohlahlobuwa o lokela ho lokodisa mabitso a ditho tse teng kopanong le mabitso a ditho tse sa tswelang ho tla kopanong, a be a fane ka mabaka ao ka wona ditho di sa tswelang ho tla kopanong.

Metsotso ya kopano e fetileng

Mohlahlobuwa a hlakise hore mongodi o badile metsotso ya kopano e fetileng, ya ba ya amohelwa.

Ditaba tse tswang metsotsong

Mohlahlobuwa o lokela ho hlalosa dintlha tse ileng tsa qollwa ke ditho mme tsa hlakiswa ho tswa metsotsong e tswa balwa. A boele a hlakise hore di ile tsa tshohlwa mme ha dumellanwa hore di nepahetse.

Ditaba tse ntjha

Mohlahlobuwa a ngole ka ditaba tse ntjha tse amanang le ho ketekwa ha Letsatsi la Batjha e leng la 16 Phuptjane jwalo ka ha di hlahella lenanetsamaisong.

Ditaba tse ding tse akaretsang

Mohlahlobuwa a ngole ka ditaba tse ding tse neng di sa ngolwa lenanetsamaisong, empa e le tse ka tswelang moifo molemo.

Kgetho ya letsatsi la kopano e latelang

Mohlahlobuwa a ngole ka letsatsi, nako le sebaka tsa kopano e latelang.

Kwalo

Mohlahlobuwa o lokela ho hlakisa hore kopano e kwetswe ka mokgwa ofe, le hore ke mang ya ileng a e kwala. Qetellong ho lokela ho hlahe tshaeno ya modulasetulo le mongodi, hammoho le letsatsi la tshaeno eo.

[25]

2.4 Lengolo la semmuso**Sebopeliso**

- Aterese di pedi. Aterese ya mongodi wa lengolo e ngolwa ho tloha mahareng a leqephe ho leba letsohong le letona, e nto latelwa ke letsatsi, kgwedi le selemo;
- Aterese ya ya ngollwang e ngolwa ka letsohong le letshehadi. Aterese ya ya ngollwang e qala ka maemo a tshebetso a ya ngollwang ebe ho latela aterese ya hae ka botlalo;
- Tlase aterese ho ngolwa tumedisano (Monghadi, mofumahadi kapa mofumahatsana);
- Tlase tumedisano ho ngolwa mola wa sehlooho – o totobatsang sepheo sa lengolo, e nto ba selelekela;
- Qetelo ke ya semmuso, mme e ngolwa e le '*Ka botshepehi, Ka boikokobetso*' jj;
- Ya ngolang o ngola lebitso le sefane la hae ka botlalo ka mora qetelo, ebe o a saena.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

- Sepheo sa mohlalobuwa se totobale e leng ho leboha Ramotse le Lekgotla la Motse ha ba ile ba phallela setjhaba nakong eo sefelo se neng se sentse matlo motseng wa habo.
- a ka ngola a totobatsa nako le letsatsi leo sefelo se neng se senya motse wa habo.
- a ka qoqa ka tshenyo e bakilweng ke sefelo seo.
- a ka qoqa a hlalosa thuso eo Lekgotla la motse le faneng ka yona setjhabeng.
- a ka phethela ka ho ba thoholetsa ka mosebetsi o motle oo Lekgotla la Motse le o entseng.

[25]**2.5 Raporoto****Sebopeliso**

- Motho kapa batho bao raporoto e lebisitsweng ho bona;
- Sehlooho sa raporoto;
- Ditaba kapa dintlha tseo ho tlalehwang mabapi le tsona;
- Mokgwa wa tshebetso;
- Diphumano le diqeto;
- Ditlahiso/Ditshisinyo;
- Pehelo e ngotswe ke mang;
- Maemo a hae;
- Mohla le tshaeno/sikenetjhara.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

- Mohlalobuwa o lokela ho tlaleha mabapi le ho hlaselwa ke dikebekwa lapeng labo mme ba nka thepa ya bona;
- a ka ngola a hlakisa diketsahalo tse etsahetseng tlhaselong eo;
- a ka ngola a hlalosa mokgwa oo dikebekwa di o sebedisitseng ha di ne di ba hlasela;
- a ka ngola a tlaleha mehato e ileng ya nkuwa kamora tlhaselo eo;
- a ka dihela dikgala ka ho lemosa setjhaba le sepolesa mabapi le tsela eo dikebekwa di lokelang ho thibelwa ka yona.

[25]

2.6 Inthaviu e ngolwang:**Sebopeliso**

- Ena ke tema e e bontshang puisano e ikgethang pakeng tsa batho ba babedi kapa ho feta.
- E mong/ba bang ba botsa dipotso mabapi le ntlha tse itseng, e mong a di arabe mme a fane ka tlhahisoleseding.
- Lebitso la sebui le ngolwe ka letsohong le letshehadi la leqephe, le bile le latelwa ke letshwao la kgutlopedi (mohlala: Thabo)
- Ho be le sebaka se lekaneng pakeng tsa sebui le ditaba tsa hae.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

- Mohlahlobuwa o lokela ho totobatsa sepheo sa inthaviu (e leng ho botsa moithuti ya tswileng maemong a pele thutong ya Sesotho porofenseng ya habo dipotso tse amanang le katleho eo ya hae);
- a kope ya botswang dipotso ho hlalosa tsa bamamedi ka boikitlaetso boo a bo entseng hore a be a qetelle a sebeditse hantle hakana;
- ya botswang dipotso a ka hlalosa tseo a di entseng hore a iphumanele maemo ao a hodimo.
- a ka phethela ka ho kgothaletsa baithuti ba bang ba ntseng ba mo latela ho inkela malebela.

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B:****50****MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA:****100**

KAROLO YA B: DITEMA TSA KGOKAHANO**Ditaelo ho motshwayi:**

- Mohlahlobuwa o lokela ho ngola ka dihlooho tse PEDI karolong ena.
- Ha mohlahlobuwa a tswile lekoteng nehelanong etsa tsena tse latelang:
  - Mohlahlobuwa a abelwe matshwao bakeng sa dikahare ho fella kगतong ya pele feela.
  - Mohlahlobuwa a abelwe matshwao bakeng sa tshebediso ya puo ho fella kगतong ya pele feela.
  - Mohlahlobuwa a abelwe matshwao bakeng sa sebopeho ho fella kगतong ya pele feela.
  - Mohlahlobuwa a etse moralo bakeng sa ditema tsa hae.
  - Mohlahlobuwa a etse moralo bakeng sa tema ya hae: Motshwayi a lekole dintlha (mehopolo ya sehlooho le e e tshehetsang) ho bona kamoo e lebisang tlhahisong ya diratswana le tema yohle kateng.

Tataiso bakeng sa ho tshwaya tema e telele:

- Sehella lentse kapa polelo e fosahetseng mola, o be o bontshe mofuta wa phoso hodima lentse/polelo ka ho sebedisa matshwao ana a latelang.

/ bakeng sa ho arola mantse a ngotsweng a kopantswe empa a lokela ho arolwa;

—, + bakeng sa ho kopanya mantse a arohantsweng empa a ngolwa a kopane;

mn bakeng sa mongolo (*orthography*) o fosahetseng;

mp bakeng sa mopeleto o fosahetseng;

mt bakeng sa tshebediso ya matshwao a puo a fosahetseng kapa moo ho hlokehang letshwao la puo;

p bakeng sa puo e sa sebediswang ka nepo kapa ka tshwanelo/tlwaelo;

^ bakeng sa lentse kapa karolwana ya lentse e siilweng dipakeng tsa mantse a mang;

// bakeng sa ho arola diratswana;

↑↓ bakeng sa ha a lobokantse dintlha.

SENOTLOLO SA HO TSHWAYA:

Makgetha a Tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare, Moralo le Sebopeo	15	DMS. =
Puo, Setele le Tokiso ya diphoso	10	PST =
Matshwao ohle	25	

RUBURIKI YA HO LEKANYETSA TEMA YA KGOKAHANO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO A 25]

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
<p>DIKAHARE, MORALO LE SEBOPEHO</p> <p>(Nehelano le mehopollo) Ho rala, ho hlophisa mehopollo Kelohlolo ya maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo</p> <p>MATSHWAO A 15</p>	<p>13–15</p> <p>-Nehelano e babatsehang ya sehlooho e supang bokgoni bo ikgethang -Mehopollo e matla e sutsitseng -Tsebo e batsi ya makgetha a mofuta ona wa tema -Nehelano ha e kgere e tsepame sehloohong -Mehopollo le dikahare ke tse momahaneng, tse hlalositsweng ka botebo, mme dintlha di tshhehetsa sehlooho -Sebopeho ke se loketseng se nang le diphoso tse mmalwa</p>	<p>10–12</p> <p>-Nehelano e ntle haholo e bontshang tsebo e ntle ya makgetha a mofuta ona wa tema -Nehelano ha e kgere e tsepame sehloohong; -Mehopollo le dikahare ke tse momahaneng, tse hlalositsweng ka botebo, mme dintlha di tshhehetsa sehlooho -Sebopeho ke se loketseng se nang le diphoso tse mmalwa</p>	<p>7–9</p> <p>-Nehelano e lekaneng e bontshang tsebo ya makgetha a mofuta ona wa tema -Nehelano ha e a tsepama sehloohong ka ho phethahala ho na le ho kgera ho itseng -Mehopollo le dikahare di na le momahano e amohelehang -Ke dintlha tse itseng feela tse tshhehetsang sehlooho -Ka kakaretso sebopeho ke se loketseng empa se nang le diphoso tse itseng</p>	<p>4–6</p> <p>-Nehelano ya motheo e bontshang tsebo ya makgetha a itseng feela a mofuta ona wa tema -Nehelano e na le tsepamo e itseng feela sehloohong empa e a kgera -Mehopollo le dikahare ha se ka mehla di momahaneng -Sehlooho se tshhehetswa ke dintlha tse itseng feela -Sebopeho se fofo feela, mme se na le bohlotsa bo boholo</p>	<p>0–3</p> <p>-Nehelano e totobatsa kgaello ya tsebo ya makgetha a mofuta ona wa tema -Moelelo o nyotobetswa ke ho kgera ho hoholo -Mehopollo le dikahare ha di na momahano -Ke dintlha tse mmalwa haholo tse tshhehetsang sehlooho -Ha ho na boiteko bo entsweng ho sebedisa sebopeho se nepahetseng</p>
<p>PUO, SETAELE LE TOKISO YA DIPHOSO</p> <p>Sehalo rejistara, setaele, maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo Tshebediso ya puo, tlwaelo ya tshebediso ya puo, kgetho ya mantswe, matshwao a puo le mopeleto</p> <p>MATSHWAO A 10</p>	<p>9–10</p> <p>-Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswe di loketse ka ho fetisisa maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo; -Tshebediso ya puo e nepahetse e bile e bopehile hantle -Nehelano ha e na diphoso</p>	<p>7–8</p> <p>-Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswe di loketse ka ho fetisisa maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo -Ka kakaretso tshebediso ya puo ke e nepahetseng e bileng e bopehile hantle -Tshebediso ya tlotlontswe e ntle haholo -Nehelano boholo ha e na diphoso</p>	<p>5–6</p> <p>-Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswe di loketse maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo -Nehelano e na le diphoso tse itseng tsa tshebediso ya puo -Tshebediso ya tlotlontswe ke e lekaneng -Diphoso ha se tse nyotobetsang moelelo</p>	<p>3–4</p> <p>-Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswe ha di a lokela maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo hantle -Tshebediso ya puo e fosahetse e bile e tletse diphoso tse ngata -Tshebediso e seng kae ya tlotlontswe -Moelelo o nyotobeditswe</p>	<p>0–2</p> <p>-Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswe ha di dumellane le maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo -Nehelano e tletse diphoso e dubakane -Tlotlontswe ha e dumellane le maemo -Moelelo o nyotobeditswe haholo</p>